

मृत विभाग

अवैध सेक. 66 ए बर् याचदा अज्ञानातून आवाहन केले जाते, परंतु छळाचे साधन म्हणून कार्य करते

सहा वर्षांपूर्वी घटनाबाह्य म्हणून रद्द करण्यात आलेल्या आयटी कायद्याच्या कलम ६६ ए ला अजूनही पोलिस आणि काही ट्रायल कोर्टात आवाहन केले जात आहे, अशी माहिती सर्वोच्च न्यायालयाला दोन वर्षांत दुसऱ्यांदा देण्यात आली आहे, हे अत्यंत चिंताजनक आहे. पीपल्स युनियन फॉर सिव्हिल लिबर्टीज (पीयूसीएल) यांनी केलेली याचिका सुनावणीसाठी आली तेव्हा न्यायालयाने ही "धक्कादायक स्थिती" का मानली हे एक पाहू शकते. कलम ६६ ए ने पोलिसांना कोणालाही आक्षेपार्ह किंवा धोकादायक समजलेले संदेश दिले किंवा ज्यामुळे "चिडचिड" झाली, जर हे संगणक किंवा संगणक संसाधनांद्वारे पाठविले गेले तर फौजदारी गुन्हा आहे. त्यात दोषी ठरल्याबद्दल तीन वर्षांपर्यंत तुरुंगवासाची शिक्षा सुनावण्यात आली होती. श्रेया सिंघल (२०१५) येथील आपल्या महत्त्वपूर्ण निर्णयात न्यायालयाने ही तरतूद अस्पष्ट असल्याचा निर्णय दिला आणि मुक्त भाषणस्वातंत्र्याचे उल्लंघन केले. हे इतके व्यापकपणे परिभाषित केले गेले की त्याने आपल्या स्वीप संरक्षित भाषणाचाही विचार केला आणि म्हणूनच मुक्त भाषणाचा योग्य वापर आणि त्यावर वाजवी निर्बंध लादण्यातील समतोल बिघडला. जानेवारी २०१९ मध्येही तक्रारींच्या आधारे गुन्हे दाखल करण्यासाठी पोलिसांकडून अमान्य केलेल्या तरतुदीचा वापर केला जात असल्याच्या समस्येकडे न्यायालयाचे लक्ष वेधले गेले. तेव्हापासून फारसे काही बदललेले दिसत नाही आणि विविध राज्यांतील पोलिस मुख्यालये आणि सरकारी वकिलांनी पोलिस ठाण्यांवर काम करणाऱ्या अधिकाऱ्यांमध्ये न्यायालयाच्या निर्णयाचा परिणाम प्रसारित केला नाही हे आश्चर्यकारक आहे.

वकिलांनी २०१५ च्या निर्णयाचा हवाला दिल्यानंतरही न्यायालयांनी कलम ६६ ए अंतर्गत आरोप निश्चित केल्याच्या घटनाही समोर आल्या. पीयूसीएलने म्हटले आहे की ११ राज्यांमधील जिल्हा न्यायालयात अद्याप तब्बल ७४५ प्रकरणे प्रलंबित आहेत. ज्या पोलिस अधिकाऱ्यांना तक्रारी येतात आणि त्यांची प्रथम माहिती अहवाल म्हणून नोंदणी करतात त्यांना या निर्णयाची माहिती नसेल, असा अंदाज बांधणे कठीण नाही, जरी या कलमाला जाणीवपूर्वक छळाचे साधन म्हणून आवाहन केले जाण्याची उदाहरणे नाकारता येत नाहीत. कायद्याचे अज्ञान हे नागरिकासाठी कोणतेही निमित्त नाही आणि एफआयआरमध्ये अमान्य कलमांचा समावेश असलेल्या पोलिस अधिकाऱ्यांसाठी ही तितकीच सबब नसावी. अलीकडेच उत्तर प्रदेशातील पोलिसांनी एका पत्रकारावर आयपीसीच्या कलम ५०० अन्वये अन्ननुकसानीचा गुन्हा दाखल केला, जरी सर्वोच्च न्यायालयाने असा निर्णय दिला आहे की केवळ खासगी तक्रारीद्वारे बदनामीचा पाठपुरावा केला जाऊ शकतो आणि एफआयआर होऊ शकत नाही. सध्याच्या सुनावणीमुळे स्टेशन-हाऊस अधिकारी आणि दंडाधिकारी या दोघांनाही योग्य सल्ला देण्यासाठी राज्ये आणि पोलिस, तसेच न्यायालयीन नोंदणीला निर्देश मिळू शकतात, परंतु संबंधितांनी अशा आदेशांची वाट पाहण्याची गरज नाही. पोलिस प्रमुख आणि सरकारी संचालनालयांनी कनिष्ठ न्यायालये आणि तपास यंत्रणांना सर्व महत्त्वाचे निर्णय आणि तपास, खटला आणि वेळोवेळी आरोप निश्चित करण्यासंबंधीच्या पद्धतींवर त्यांचा परिणाम पोहोचवण्याची प्रक्रिया सक्रियपणे सुरू केली पाहिजे.